บทที่ 2
แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง ต้นทุนและผลตอบแทนของการสานกระติบข้าวบ้านสบจาง ตำบลนาสัก อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ศึกษา จากแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาสรุปเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสานกระติบข้าว
2. แนวคิดเกี่ยวกับต้นทุน
3. แนวคิดเกี่ยวกับผลตอบแทน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสานกระติบข้าว

กระติบข้าว คือ ภาชนะในการเก็บอาหารที่เป็นงานหัตถกรรมอันทรงคุณค่าชนิดหนึ่งที่มากด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นของที่ใช้ประจำบ้านของชาวไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมายาวนาน ใช้สำหรับบรรจุข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว เพื่อรักษาคุณภาพของข้าวนึ่งสุกหรือใช้เก็บเมล็ดพันธุ์พืช หรือแม้แต่ใช้เป็นเครื่องประดับในครัวเรือนหรือประดับสถานที่ต่างๆ เป็นเครื่องจักสานที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ ใบจาก ใบตาล ใบลาน ต้นคล้า ต้นไหล ต้นกก หรือ จากต้นพืชที่มีลักษณะยาวเรียว

การสานกระติบเป็นงานหัตถกรรมที่มีพื้นฐานมาจากสังคมเกษตรกรรมและค่านิยมในการบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักของคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ แต่เดิมภาชนะที่ใช้บรรจุข้าวเหนียวมักทำจากต้นไม้ต้นเล็กๆ นำมาเจาะลำต้นให้กลวงแล้วตัดเป็นท่อนขนาดสั้นๆเป็นกระบอก มีฝาปิด หรือบางครั้งก็ใช้ไม้ไผ่มาตัดเป็นกระบอกสั้นๆนำมาเป็นภาชนะบรรจุข้าวเหนียว ต่อมามีการคำนึงถึงปริมาณไม้ไผ่ในพื้นที่ซึ่งมีมากบ้างน้อยบ้างและความสะดวก หากนำต้นไผ่มาทั้งต้นแบบเดิมต้นไผ่ก็อาจจะไม่เพียงพอต่อการใช้งาน อีกทั้งภาชนะบรรจุข้าวเหนียวรูปแบบเดิมก็เทอะทะ พกพาไม่สะดวกในการเดินทางไกล จึงมีการริเริ่มนำเอาไม้ไผ่มาผ่าเป็นซีกเล็กๆ มาเหลาเป็นแผ่นบางๆ นำมาจักสานเป็นตะกร้ากระบุง บรรจุข้าวสาร และพัฒนานำไม้ไผ่มาจักสานมาเป็นภาชนะบรรจุข้าวเหนียว (กระติบ) ซึ่งมีน้ำหนักเบาและระบายอากาศได้ดีทำให้ไอน้ำระเหยออกไปได้ ซึ่งจะทำให้ข้าวเหนียวที่บรรจุอยู่ภายในยังมีความร้อนและข้าวไม่แฉะด้วยไอน้ำ พกพาง่ายเพราะมีการทำสายสะพาย อีกทั้งยังมีหลายรูปแบบ รูปทรงกลม รูปทรงรี หลากหลายขนาดสอดคล้องกับการใช้งาน

คือ กระติบขนาดเล็กสำหรับบรรจุข้าวเหนียวสำหรับรับประทานคนเดียว ขนาดกลางสำหรับรับประทาน 2-3 คน ขนาดใหญ่สำหรับรับประทานทั้งครอบครัว เป็นต้น

ซึ่งผู้สานจะใช้ช่วงเวลาว่างหลังจากการทำไร่ทำนา เลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งหาได้ในท้องถิ่นมาผลิตเป็นเครื่องจักสาน เพื่อความสุข สนุกเพลิดเพลินในการรวมกลุ่มกันทำงานหัตถกรรมตลอดจนสนองประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนของตนเองและสมาชิกในครอบครัว การสานกระติบเป็นงานที่มักจะกระทำกันภายในครอบครัวหรือชุมชน ซึ่งหลังจากรับประทานอาหารเย็นแล้ว คนในครอบครัวจะมารวมกันเพื่อช่วยกันทำงาน ทำให้เกิดความอบอุ่น สมัครสมานสามัคคีเพราะเมื่อมารวมตัวกันทำงานก็จะมีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันถึงเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มุมต่างๆ ตลอดจนสอนลูกสอนหลานไปด้วย ก่อให้เกิดให้เป็นภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่ตกทอดและสืบสานกันมาจากรุ่นสู่รุ่น รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจึงเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีความ งามบริสุทธิ์แบบธรรมชาติสะท้อนถึงความเป็นอิสระและการแสดงออกถึงความเฉลียวฉลาดและความสามารถของผู้จักสาน ชี้ให้เห็นคุณค่าทางอารธรรมในการเข้าใจใช้วัสดุธรรมชาติให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมของการดำรงชีวิต อีกทั้งยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานอีกด้วย

การสานกระติบข้าว

กระติบข้าว (หรือก่องข้าวเหนียว) เป็นของใช้ประจำบ้านที่ใช้บรรจุข้าวเหนียว ทุกครัวเรือนทุกพื้นที่ที่รับประทานข้าวเหนียว เหตุผลที่ทำให้นิยมใช้ กระติบข้าวบรรจุข้าวเหนียว เนื่องจากทำให้ข้าวเหนียวที่บรรจุไม่เหนียวแฉะไม่ติดมือ และสามารถพกพาสะดวก หิ้วไปได้ทุกหนทุกแห่ง

วัสดุที่ใช้ทำกระติบข้าว

กระติบข้าวสามารถทำได้จากวัสดุหลายอย่าง เช่น ใบจาก ใบตาล ใบลาน เป็นต้น แต่ที่นิยมใช้ทำมาก และมีคุณภาพดีที่สุด ต้องทำจากไม้ไผ่ ไม้ไผ่มีหลายชนิด แต่ละชนิด เหมาะกับงานแต่ละอย่าง และไม้ไผ่ที่นิยมนำมาทำกระติบข้าว คือไม้ไผ่บ้าน หรือไม้ไผ่ใหญ่ อายุประมาณ 10 เดือน ถึง 1 ปี เพราะมีปล้องใหญ่และปล้องยาว เนื้อไม้เหนียวกำลังดี ไม่เปราะง่าย ทำเป็นเส้นตอกสวย ขาว

ขั้นตอนการสานกระติบข้าว

1.นำปล้องไม้ไผ่มาตัดหัวท้าย ตัดเอาข้อออก ผ่าเป็นซีกทำเส้นตอกกว้างประมาณ2-3 ม.ม. ขูดให้เรียบและบาง

2.นำเส้นตอกที่ได้มาสานเป็นรูปร่างกระติบข้าว หนึ่งลูกมี 2 ฝา มาประกอบกัน

3.นำกระติบข้าวที่ได้จากข้อ (2.) มาพับครึ่งให้เท่า ๆ กันพอดี เรียกว่า 1 ฝา

4.ขั้นตอนการทำฝาปิด โดยจักเส้นตอกที่มีความกว้าง 1 นิ้ว สานเป็นลายตามะกอกและลายขัด

5.นำฝาปิดหัวท้ายมาตัดเป็นวงกลม มาใส่เข้าที่ปลายทั้งสองข้าง

6.ใช้ด้ายไนล่อน และเข็มเย็บเข้าด้วยกันรอบฝาปิดหัวท้าย

7.นำก้านตาลที่ม้วนไว้มาเย็บติดกับฝาล่าง ที่เป็นตัวกระติบข้าว

8.นำกระติบข้าวที่ได้ไปรมควันจากฟางข้าว เพื่อกันแมลงเจาะ และเพื่อความสวยงาม ทนทาน ไม่เกิดราดำ

9.นำไม้มาเหลาเป็นเส้นตอก กลมยาวเส้นผ่าศูนย์กลาง 2-3 ม.ม. ความยาวรอบ บางเท่ากับฝากระติบพันด้วยด้ายไนล่อน แล้วเย็บติดฝาขอบบน เพื่อความสวยงาม

10.เจาะรูที่เชิงกระติบข้าว ด้วยเหล็กแหลม 2 รู ให้ตรงข้ามกัน แล้วทำหูที่ฝาด้านบน ตรงกับรูที่เจาะเชิงไว้

11.ใช้ด้ายไนล่อนสอดเข้าเป็นสายไว้สะพายไปมาได้สะดวก จะได้กระติบข้าวที่สำเร็จเรียบร้อย สามารถนำมาใช้และจำหน่ายได้

วัสดุที่ใช้ทำกระติบข้าว

1. ไม้ไผ่บ้าน
2. ด้ายไนล่อน
3. เข็มเย็บผ้าขนาดใหญ่
4. กรรไกร
5. มีดโต้
6. เลื่อย
7. เหล็กหมาด (เหล็กแหลม)
8. ก้านตาล
9. เครื่องขูดตอก
10. เครื่องกรอด้าย

ประโยชน์ที่ได้จากกระติบข้าว

1. ใช้บรรจุข้าวเหนียว
2. เป็นของชำร่วย
3. ประดับตกแต่ง
4. กล่องเอนกประสงค์
5. กล่องออมสิน
6. แจกัน
7. กล่องใส่ดินสอ

ข้อเสนอแนะ

1.การเลือกไม้ไผ่ ควรเลือกไม้ไผ่ ที่มีปล้องยาวอายุประมาณ 10 เดือน ถึง 1 ปี

2.การจักตอก ต้องมีขนาดความกว้าง ความยาวให้เท่า ๆ กันทุกเส้น เพื่อจะได้กระติบรูปทรงสวยงาม

3.ก่อนที่จะเหลาเส้นตอก หรือขูดให้นำเส้นตอกที่จักแล้ว แช่น้ำประมาณ 1 ชั่วโมง เพื่อให้เส้นตอกอ่อนนุ่ม จะได้ขูดเหลาง่ายขึ้น แล้วนำไปตากแดด ให้แห้งสนิท เพื่อป้องกันเชื้อราก่อนลงมือสาน

จุดเด่น ของการสานกระติบข้าว

1.สานเป็นลวดลายต่าง ๆ หรือเป็นตัวหนังสือทั้งไทยและอังกฤษ จะได้ราคาดี

2.หาอุปกรณ์ในการทำง่าย

3.ทำให้เกิดอัตราการว่างงาน และเป็นอาชีพที่สุจริต และเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว

4.วิวัฒนาการเป็นของชำร่วยได้มากมาย เช่น กล่องใส่กระดาษชำระ กระเป๋า แจกัน

การนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการทำกระติบข้าว

1.มีการนำเอาใสไม้ไฟฟ้า ที่เลิกใช้แล้วมาดัดแปลงทำเป็นเครื่องขูดตอกที่อ่อนบาง

2.ได้นำสีย้อมไหม ใช้ในการย้อมเส้นตอกเพื่อทำลวดลาย ให้สีสันสวยงามยิ่งขึ้น

3.นำวิธีการประดิษฐ์ เป็นลายประยุกต์และตัวอักษร ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ

4.มีการตกแต่งฝาบน ด้วยการทำคิ้วเพื่อความสวยงามและคงทน

5.มีการทำเครื่องกรอด้ายไนล่อน ที่นำมาพันคิ้ว ด้วยเครื่องมือ ทำให้กรอได้เร็วและละเอียดสวยงามยิ่งขึ้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับต้นทุน

ความหมายของต้นทุน

ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 2 เรื่อง สินค้าคงเหลือ (สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์, 2562) ที่ได้ประกาศใช้ โดยกิจการต้องเริ่มถือปฏิบัติในหรือหลังวันที่ 1 มกราคม 2562 เป็นต้นไป สินค้าคงเหลือหมายถึง สินทรัพย์ซึ่ง มีลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้ 1) ถือไว้เพื่อขายตามลักษณะการประกอบธุรกิจตามปกติของกิจการ 2) อยู่ในระหว่างกระบวนการผลิตเพื่อให้เป็นสินค้าสำเร็จรูปเพื่อขาย หรือ 3) อยู่ในรูปของวัตถุดิบหรือวัสดุที่มีไว้เพื่อใช้ในกระบวนการผลิตสินค้าหรือให้บริการ โดยต้นทุนของสินค้าคงเหลือ (ราคาทุน) ประกอบด้วย 1) ต้นทุนในการซื้อ เช่น ราคาซื้อ ค่าขนส่ง วัตถุดิบ 2) ต้นทุนแปลงสภาพ เช่น ค่าแรงงานทางตรง ค่าใช้จ่ายในการผลิตคงที่ ค่าใช้จ่ายในการผลิตผันแปร และ 3) ต้นทุนอื่นๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้สินค้าคงเหลือนั้นอยู่ในสถานที่และอยู่ในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ประภาภรณ์ เกียรติกุลวัฒนา (2559) กล่าวถึงต้นทุน (Cost) ผู้บริหารมีหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผน การควบคุม และการตัดสินใจ ดังนั้น ผู้บริหารจะทำงานแต่ละหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์การบริหารต้องได้รับข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการวางแผน การควบคุมและการตัดสินใจอย่างละเอียดจากนักบัญชีบริหาร การบัญชีต้นทุนจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนช่วยฝ่ายบริหารเกี่ยวกับการวางแผน การควบคุม และการตัดสินใจ ดังนั้น ฝ่ายบริหารควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับต้นทุนในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถบริหารงานได้ผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ดวงมณี โกมารทัต (2559) กล่าวถึงต้นทุน (Cost) หมายถึง มูลค่าที่วัดได้เป็นจำนวนเงินของสินทรัพย์หรือความเสียสละที่กิจการได้ลงทุนไปเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ซึ่งกิจการคาดว่าจะนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในภายหลัง

อนุรักษ์ ทองสุโขวงศ์ (2559) กล่าวถึงต้นทุน (Cost) ต้นทุนเป็นมูลค่าของทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตหรือการให้บริการ เป็นส่วนที่เรียกว่ามูลค่าของปัจจัยเข้า (Input Value) ของระบบ ต้นทุนจึงเป็นเงินสดหรือค่าใช้จ่ายในรูปแบบอื่นที่จ่ายไปเพื่อให้ได้มาซึ่งบริการหรือผลผลิต ในทางธุรกิจ ต้นทุน คือ ค่าใช้จ่ายส่วนที่จ่ายไปเพื่อให้ได้มาซึ่งผลตอบแทนหรือรายได้ ต้นทุนจึงเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจทางธุรกิจต่าง ๆ

การจำแนกต้นทุนตามส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์

ในธุรกิจที่ผลิตสินค้าจำเป็นต้องคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ (Product Cost) ไม่ว่าธุรกิจจะผลิตสินค้าในรูปลักษณะใด มีขนาดเล็กหรือใหญ่ ส่วนประกอบของต้นทุนผลิตภัณฑ์จะเหมือนกันคือ ประกอบด้วย ต้นทุนวัตถุดิบ ค่าแรง และค่าใช้จ่ายการผลิต (ประภาภรณ์ เกียรติกุลวัฒนา, 2559) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) วัตถุดิบ (Materials) คือ วัตถุดิบที่นำมาใช้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นสำเร็จรูป ต้นทุนวัตถุดิบแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1.1) วัตถุดิบทางตรงหรือวัตถุดิบโดยตรง (Direct Materials) หมายถึง วัตถุดิบที่นำไปใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการโดยตรง สามารถคำนวณได้ง่ายว่า ต้นทุนวัตถุดิบที่รวมอยู่ในการผลิตสินค้าหนึ่งหน่วยเป็นเท่าใด เช่น ไม้ที่นำมาใช้เป็นเฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น

1.2) วัตถุดิบทางอ้อมหรือวัตถุดิบโดยอ้อม (Indirect Materials) หมายถึง วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตสินค้านั้นแต่ใช้เป็นจำนวนน้อย เป็นการยากที่จะทราบได้ว่า จะต้องใช้วัตถุดิบเหล่านี้ ในการผลิตสินค้าหนึ่งหน่วยเท่ากับเท่าใด ตัวอย่างเช่น กาว ตะปู เป็นต้น กิจการบางแห่งอาจใช้คำว่าวัสดุโรงงาน (Factory Supplies) หรือวัสดุสิ้นเปลือง (Supplies) แยกเป็นรายการอีกรายการหนึ่งต่างหากจากรายการวัตถุดิบทางอ้อม

ในการพิจารณาว่ารายการใดเป็นวัตถุดิบทางตรงหรือทางอ้อมนั้น ต้องพิจารณาปัจจัยสำคัญ 2 ประการประกอบกัน กล่าวคือวัตถุดิบซึ่งถือว่าเป็นวัตถุดิบทางตรงนั้นจะต้องเป็นส่วนประกอบสำคัญใน

การผลิตสินค้าโดยตรง และสามารถคำนวณต้นทุนเข้าตัวสินค้าได้โดยง่าย ถ้าขาดปัจจัยข้อใดข้อหนึ่งเสียแล้ว ย่อมถือว่ารายการนั้นเป็นวัตถุดิบทางอ้อม และนำรายการวัตถุดิบทางอ้อมนี้ไปแสดงไว้ในรายการค่าใช้จ่ายการผลิต ดังจะกล่าวในอันดับต่อไป

2) ค่าแรง (Labor) คือจำนวนเงินที่กิจการจ่ายเป็นค่าตอบแทนแรงงานในการผลิตสินค้าหรือบริการ การจ่ายค่าแรงอาจจะอยู่ในรูปต่าง ๆ เช่น ในรูปของเงินเดือน ค่าแรงรายชั่วโมง ค่าแรงรายชิ้น (ตามหน่วยสินค้าที่ผลิต) หรือในรูปของผลตอบแทนอื่น ๆ เช่น ค่าล่วงเวลา โบนัสและเงิน
รางวัลจูงใจอื่น ๆ โดยปกติจะแยกค่าแรงเป็น 2 ประเภท คือ

2.1) ค่าแรงทางตรง (Direct Labor) คือ ค่าแรงที่ต้องเกิดขึ้นเพื่อเปลี่ยนสภาพวัตถุดิบให้เป็นสินค้าสำเร็จรูป หรือเป็นค่าแรงที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้านั้น ๆ โดยตรง และสามารถคำนวณต้นทุนค่าแรงที่ใช้ในการผลิตสินค้าแต่ละหน่วยได้โดยง่าย ตัวอย่าง เช่น ค่าแรงของพนักงานในกิจการผลิตสินค้า เป็นต้น

2.2) ค่าแรงทางอ้อม (Indirect Labor) หมายถึง ค่าแรงที่ไม่ได้ใช้หรือไม่ได้เกี่ยวกับการผลิตโดยตรง เช่น ค่าแรงหัวหน้าผู้ควบคุมงาน (Supervisors) เงินเดือนของยาม ภารโรง หรือพนักงานทำความสะอาด เงินเดือนของผู้จัดการโรงงาน เป็นต้น ทั้งนี้ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่ได้เป็นผู้ผลิตสินค้าโดยตรง ทั้งยังเป็นการยากที่จะติดตามรายการดังกล่าวเข้าในหน่วยที่ผลิต ทำให้ไม่สามารถคำนวณต้นทุนค่าแรงเข้าในการผลิตสินค้าได้ นิยมจัดรายการนี้ไว้ในค่าใช้จ่ายการผลิต

3) ค่าใช้จ่ายการผลิต หรือโสหุ้ยการผลิต หรือค่าใช้จ่ายโรงงาน (Factory Overhead หรือ Manufacturing Costs) หมายถึง ต้นทุนทั้งหมดที่เกิดขึ้นในการผลิตสินค้าหรือบริการซึ่งนอกเหนือจากรายการ วัตถุดิบทางตรงและค่าแรงทางตรงโดยปกติรายการต้นทุนที่รวบรวมไว้ในรายการค่าใช้จ่ายในการผลิตได้แก่

3.1) วัตถุดิบทางอ้อม วัสดุโรงงาน น้ำมันหล่อลื่น ฯลฯ

3.2) ค่าแรงทางอ้อม หรือเงินเดือนผู้จัดการโรงงาน พนักงานจัดซื้อ ยาม

3.3) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสาธารณูปโภค เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์

3.4) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการใช้อาคารสถานที่ เช่น ค่าเช่า ค่าเบี้ยประกันภัย

3.5) ต้นทุนค่าเครื่องมือเครื่องใช้เล็ก ๆ น้อย ที่ใช้ในโรงงาน

3.6) ค่าเสื่อมราคาโรงงานของอาคาร เครื่องจักร และอุปกรณ์ต่าง ๆ ในโรงงาน

3.7) ค่าซ่อมแซมและบำรุงรักษาสินทรัพย์ในโรงงาน

3.8) ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ในโรงงาน

การคำนวณอัตราค่าใช้จ่ายโรงงาน มีดังนี้

1. ปริมาณหน่วยผลิต (Units of Production)

เป็นวิธีที่ง่ายและสะดวกวิธีหนึ่ง เพราะการกำหนดอัตราค่าใช้จ่ายโรงงานจัดสรรมักจะกำหนดมาเป็นจำนวนค่าใช้จ่ายโรงงานจัดสรรต่อหน่วยผลิตภัณฑ์ วิธีนี้ จะทำให้เกิดความผิดพลาดน้อยเพราะไม่ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอื่น ๆ ที่นำมาใช้ในการผลิตเลย สูตรที่ใช้ในการคำนวณ คือ

$$\text{อัตราส่วนค่าใช้จ่ายโรงงานจัดสรรต่อหน่วยผลิต} = \frac{\text{ค่าใช้จ่ายโรงงานโดยประมาณ}}{\text{ปริมาณหน่วยผลิตโดยประมาณ}}$$

2. ต้นทุนวัตถุดิบทางตรง (Direst Materials Cost)

การที่ใช้วิธีนี้ ลักษณะการผลิตของกิจการมีการใช้วัตถุดิบทางตรงเป็นจำนวนมากและมูลค่าการใช้วัตถุดิบมีความสัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายโรงงาน โดยคำนวณได้จากสูตร

$$\text{อัตราส่วนค่าใช้จ่ายโรงงานจัดสรรต่อต้นทุนวัตถุดิบทางตรง} = \frac{\text{ค่าใช้จ่ายโรงงานโดยประมาณ}}{\text{ต้นทุนวัตถุดิบทางตรงโดยประมาณ}} \times 100$$

3. ต้นทุนค่าแรงงานทางตรง (Direct Labor Cost)

การคำนวณโดยวิธีนี้จะมีลักษณะคล้ายกับการใช้ต้นทุนวัตถุดิบทางตรงเป็นเกณฑ์ในการกำหนด ดังนั้นสูตรในการคำนวณอัตราค่าใช้จ่ายโรงงานจัดสรรจึงคำนวณได้จาก

$$\text{อัตราค่าใช้จ่ายโรงงานจัดสรรต่อต้นทุนค่าแรงงานทางตรง} = \frac{\text{ค่าใช้จ่ายโรงงานโดยประมาณ}}{\text{ต้นทุนค่าแรงงานทางตรงโดยประมาณ}} \times 100$$

4. ชั่วโมงแรงงานทางตรง (Direct Labor Hours)

การกำหนดอัตราค่าใช้จ่ายโรงงานจัดสรร โดยใช้ชั่วโมงการทำงานของคนงานที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดต้นทุนทางอ้อม หรือค่าใช้จ่ายโรงงาน สามารถคำนวณได้โดย

$$\text{อัตราค่าใช้จ่ายโรงงานจัดสรรต่อชั่วโมง แรงงานทางตรง} = \frac{\text{ค่าใช้จ่ายโรงงานโดยประมาณ}}{\text{ชั่วโมงแรงงานทางตรงโดยประมาณ}}$$

การจำแนกตามการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรม ได้แก่ ต้นทุนผันแปร และต้นทุนคงที่

ต้นทุนผันแปร (Variable Cost) เป็นต้นทุนที่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงตามปริมาณการผลิตทั้งนี้ เนื่องจากในการเกิดขึ้นของต้นทุนผันแปรต่อหน่วยนั้นจะเท่ากันทุก ๆ หน่วย หรืออยู่ในลักษณะที่คงที่สำหรับสินค้าแต่ละหน่วย

ต้นทุนคงที่ (Fixed Cost) เป็นต้นทุนที่มีจำนวนคงที่สำหรับปริมาณการผลิตจนถึงระดับหนึ่ง ภายในระดับการผลิตนั้น ๆ ไม่ว่าจะผลิตมากหรือน้อย หรือไม่ผลิตจำนวนต้นทุนส่วนนี้ จะไม่เปลี่ยนแปลง ก็ยังคงมีจำนวนเท่าเดิม ดังในระดับการผลิตนั้น ๆ ถ้าผลิตมากก็จะทำให้ต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยต่ำ ในทางตรงกันข้ามในระดับการผลิตนั้น ถ้าผลิตน้อยต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยจะสูง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผลตอบแทน

การวิเคราะห์ผลตอบแทนเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนขายกับขายสุทธิ อัตราส่วนที่ นิยมใช้ในการวิเคราะห์ผลตอบแทน ประกอบด้วย

1.อัตราส่วนต้นทุนขายต่อยอดขายสุทธิ

2.อัตราส่วนกำไรจาก การดำเนินงานต่อยอดขายสุทธิ และ

3.การวิเคราะห์ความสามารถในการทำกำไร ซึ่งการวิเคราะห์ความสามารถ ในการทำกำไรจะสามารถพิจารณาได้จาก 5 อัตราส่วน (ฐาปนา ฉิ่นไพศาล, 2558) ได้แก่

1. อัตราส่วนกำไร ขั้นต้นต่อยอดขาย เป็นอัตราส่วนที่จะบอกให้ทราบว่า กิจการมีความสามารถในการทำกำไรขั้นต้นเป็นร้อยละ เท่าไรเมื่อเปรียบเทียบกับยอดขายสุทธิ อัตรากำไรขั้นต้นยิ่งสูงยิ่งดี แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการ บริหารงานและการจัดซื้อสินค้า รวมทั้งนโยบายการผลิตและการตั้งราคาขาย

2. อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย สุทธิเป็นอัตราส่วนที่จะทำให้ทราบว่ากิจการมีความสามารถในการทำกำไรสุทธิเป็นร้อยละเท่าไรของยอดขายสุทธิ อัตราส่วนนี้ยิ่งสูงยิ่งดี แสดงว่ากิจการสามารถบริหารจัดการได้ดี

3. อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น เป็น อัตราส่วนที่ทำให้ทราบว่ากิจการได้นำส่วนของเจ้าของไปบริหารเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ธุรกิจอย่างไร อัตราส่วนนี้ยิ่งสูงยิ่งดี

4. อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน เป็นการเปรียบเทียบระหว่างกำไรสุทธิกับสินทรัพย์ที่มีตัวตน อัตราส่วนนี้ทำให้ทราบว่ากิจการใช้เงินไปลงทุนในสินทรัพย์แล้วก่อให้เกิดประโยชน์หรือผลตอบแทนแก่ กิจการมากน้อยเพียงใด อัตราส่วนนี้ยิ่งสูงยิ่งดีเช่นเดียวกัน นอกจากนี้อัตรากำไรต่อต้นทุนก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของ การวิเคราะห์ผลตอบแทน เป็นอัตราส่วนเปรียบเทียบระหว่างกำไรที่

เกิดขึ้นหลังจากหักค่าใช้จ่ายและภาษีออก จ่ายรายได้แล้ว โดยนำมาเปรียบเทียบกับต้นทุนการผลิตทั้งสิ้น อัตราส่วนนี้ยิ่งสูงยิ่งดี และ

5. อัตรากำไรสุทธิต่อต้นทุนรวม เป็นอัตราส่วนเปรียบเทียบระหว่างกำไรที่เกิดขึ้นหลังจากหักค่าใช้จ่ายและภาษีออกจ่ายรายได้แล้ว โดย นำมาเปรียบเทียบกับต้นทุนการผลิตทั้งสิ้น อัตราส่วนนี้ยิ่งสูงยิ่งดี

ประภาภรณ์ เกียรติกุลวัฒนา (2559) ได้กล่าวว่า อัตราส่วนวัดความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratios) จะใช้ในการวัดประสิทธิภาพของการดำเนินงานในกิจการ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ อัตราส่วนวัดความสามารถในการทำกำไรต่อยอดขาย และอัตราส่วนในการทำกำไรต่อเงินลงทุน

$$\text{อัตรากำไรขั้นต้น (\%)} = \frac{\text{กำไรขั้นต้น}}{\text{ยอดขายสุทธิ}}$$

อัตราส่วนนี้จะแสดงให้เห็นว่ากิจการมีความสามารถในการทำกำไรขั้นต้นเป็นสัดส่วนเท่าใดเมื่อเทียบกับยอดขายสุทธิ ถ้าอัตรากำไรขั้นต้นมีค่าสูง หมายถึง กิจการมีความสามารถในการดำเนินกิจการ จนทำให้กำไรขั้นต้นมีค่าสูงกว่ายอดขายสุทธิ หรือกิจการอาจมีต้นทุนขายที่ต่ำ

ประภาภรณ์ เกียรติกุลวัฒนา (2559) ได้กล่าวว่า จุดคุ้มทุน (Break Even Point) คือ ระดับการขายที่ทำให้กำไรเท่ากับศูนย์ หรือรายได้เท่ากับค่าใช้จ่าย หรือกำไรส่วนเกินเท่ากับต้นทุนคงที่ อาจกล่าวได้ว่าเมื่อกิจการสามารถขายสินค้าจนถึงระดับจุดคุ้มทุนแล้ว กำไรส่วนเกินของจำนวนขายที่เกินจุดคุ้มทุน คือ กำไรจากการดำเนินกิจการนั้นเอง

$$\text{จุดคุ้มทุน (หน่วยขายที่คุ้มทุน)} = \frac{\text{ต้นทุนคงที่}}{\text{ราคาขายต่อหน่วย - ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย}}$$

$$\text{จุดคุ้มทุน (ยอดขายที่คุ้มทุน)} = \text{หน่วยขายที่คุ้มทุน x ราคาขายต่อหน่วย}$$

$$\text{หรือ จุดคุ้มทุน (ยอดขายที่คุ้มทุน)} = \frac{\text{ต้นทุนคงที่}}{\text{อัตรากำไรส่วนเกิน}}$$

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชาลิตา สันติ และวุฒิพล หัวเมืองแก้ว (2552) ได้ศึกษาการผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง. โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ตลอดจนปัญหา ในการทำธุรกิจผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปาง ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการจำนวน 17 ราย จากการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการจำนวน 17 ราย จำแนกเป็นผู้ผลิตไม้เสียบอาหารจำนวน 4 ราย ผู้ผลิตไม้เสียบอาหารและตะเกียบจำนวน 7 ราย ผู้ผลิต

ไม้เสียบอาหาร ตะเกียบ และไม้จิ้มฟันจำนวน 5 รายและ ผู้ผลิตก้านธูปจำนวน 1 ราย กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทมีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยวัตถุดิบที่ใช้ คือไผ่ซางที่มีการตัดขนาดและความยาวตามความต้องการเรียกว่าไม้เส้น ในปีพ.ศ. 2550 มีการใช้ไม้เส้นจำนวน 6,883,823 กิโลกรัม ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมีรูปแบบตายตัวไม่มีการออกแบบให้แตกต่างกันมากนัก มีโรงงานที่มีตรา ยี่ห้อเป็นของตนเองเพียงร้อยละ35.29 มีการใช้กล่องกระดาษลูกฟูกและกระสอบเป็นบรรจุภัณฑ์โดยไม่มีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม ในปี พ.ศ. 2550 มีการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ในจังหวัดลำปางจำนวน 6,258,025 กิโลกรัม โดยสามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตถึง 109,187,086 บาท ปัญหาด้านการผลิตที่พบคือ การขาดแคลนแรงงานในฤดูทำนาช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม และช่วงประเพณีต่างๆของหมู่บ้าน ปัญหาการถูกแมลงรบกวน วัตถุดิบและสินค้าเมื่อมีการเก็บรักษาไว้ในคลังสินค้าเกิน 3 เดือน และปัญหาความไม่สม่ำเสมอของคุณภาพไม้ไผ่ที่สั่งซื้อมา ส่วนปัญหาด้านการตลาดพบว่าราคาขายผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ของแต่ละโรงงานไม่มีความแน่นอนขึ้นอยู่กับบริษัทที่สั่งซื้อผลิตภัณฑ์ไม่มีการออกแบบและพัฒนาให้มีรูปแบบหลากหลายให้เป็นที่น่าสนใจ การจำหน่ายสินค้าส่วนใหญ่เป็นเพียงโรงงานผู้รับผลิตสินค้า และส่งให้ลูกค้าประจำ และไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะโฆษณาสินค้าให้เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสมาคมของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ขึ้นเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองในการทำธุรกิจ และหน่วยงานของรัฐควรเป็นศูนย์กลางข้อมูลดำเนินการผลิต และการตลาด ตลอดจนการให้ความรู้กับผู้ผลิตให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ เพื่อจะได้ขายสินค้าในราคาที่สูงขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ควรจะมีการส่งเสริมให้มีการปลูกไม้ไผ่ซางบริเวณบ้านหรือที่ทำกินเพื่อรองรับอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้ไผ่เป็นวัตถุดิบที่ เกิดขึ้นใหม่ในอนาคตและเป็นการลดการนำไผ่ซางจากป่าธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

มาลีรัตน์ สาผิว (2563) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการทอเสื่อกกลายธรรมชาติแบบพับ ขนาด 200x200 ซม. ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผู้ทอเสื่อกกลายธรรมชาติแบบพับขนาด 200x200 ซม.2) เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการทอเสื่อกกลายธรรมชาติแบบพับขนาด 200x200 ซม.และ 3)เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อต้นทุนกระบวนการผลิตเสื่อกก ทอเสื่อกกลายธรรมชาติ แบบพับขนาด 200x200 ซม. กลุ่มตัวอย่าในการวิจัยได้มาจากแบบสอบถามผู้ทอเสื่อกก จำนวน 90 คน ของ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพง หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแพงเป็นเพศหญิง มีอายุ 41-60 ปีมีระดับประถมศึกษา มีสถานภาพ สมรส มีประสบการณ์ทอเสื่อกก มากกว่า 15 ปี ได้รับความรู้และเทคนิคการทอเสื่อกกจากพ่อและแม่ และมี

การจัดจำหน่ายผ่านกลุ่มผู้ผลิตเป็นสมาชิก 2) การผลิตเสื่อกกมีต้นทุนเฉลี่ย 244.60 บาทต่อผืน มีรายได้จาก การขายเฉลี่ย 350 บาทต่อผืน มีก าไรจากการขายปลีกเสื่อกก105 บาทต่อผืน 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตเสื่อ กก มากที่สุดคือ ด้านวัตถุดิบ

เพ็ญนภา หวังที่ชอบและสุภลัคน์ จงรักษ์ (2564) ศึกษาการใช้ข้อมูลทางการบัญชีเพื่อการบริหารงานของกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษากลุ่มจักสานผักตบชวาบ้านกูบ ตำบลหันสัง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปของการใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนในปัจจุบัน 2. ศึกษาจุดคุ้มทุนของผลิตภัณฑ์ชุมชน และ 3) ศึกษาต้นทุนผลิตภัณฑ์และการกำหนดราคาขายที่เหมาะสม โดยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จักสานผักตบชวาบ้านกูบ ตำบลหันสัง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของกลุ่มในการใช้ข้อมูลางการบัญชี พบว่าการ วิเคราะห์ต้นทุนผลิตภัณฑ์ในปัจจุบัน จะใช้วิธีกะประมาณ ไม่มีการวิเคราะห์จุดคุ้มทุน การกำหนดราคาขายจะใช้การกะประมาณ มีความสามารถในงานบัญชีเล็กน้อย 2. การคำนวณจุดคุ้มทุนของผลิตภัณฑ์ และ 3. การวิเคราะห์ต้นทุนผลิตภัณฑ์และการกำหนดราคาขายที่เหมาะสม พบว่า จะมีสินค้าที่เป็นที่นิยม 5 แบบ ได้แก่ 1) กระเป๋าสะพายข้าง (ใบเล็ก) มีต้นทุน ต่อหน่วยใบละ 80 บาท ราคาขาย 150 บาท จุดคุ้มทุน 50 ใบ 2) กระเป๋าถือทรงเชี่ยนหมาก มี ต้นทุนต่อหน่วยใบละ 180 บาท ราคาขาย 300 บาท จุดคุ้มทุน 30 ใบ 3) กระเป๋าถือสำหรับใส่ เอกสาร มีต้นทุนต่อหน่วยใบละ 170 บาท ราคาขาย 290 บาท จุดคุ้มทุน 45 ใบ 4) ตะกร้าทรง กลม ขนาด 8 X 12 นิ้ว มีต้นทุนต่อหน่วยใบละ 100 บาท ราคาขาย 180 บาท จุดคุ้มทุน 45 ใบ และ 5) ตะกร้าทรงกลม ขนาด 15 X 20 นิ้ว มีต้นทุนต่อหน่วยใบละ 120 บาท ราคาขาย 200 บาท จุดคุ้มทุน 45 ใบ

ปรางทิพย์ สุขเจริญดีแท้ (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของการทำเครื่องจักสานผักตบชวาและหวาย กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา และหวาย ตำบลบ้านรี จังหวัดอ่างทอง เพื่อศึกษาต้นทุนกับผลตอบแทนในการทำเครื่องจักสาน ผักตบชวาและหวาย เพื่อเปรียบเทียบต้นทุน ผลตอบแทน ปัญหาและอุปสรรคระหว่างการทำ เครื่องจักสานผักตบชวาและหวายของเกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวาและหวาย ตำบลบ้านรี จังหวัดอ่างทอง จากผลการศึกษา พบว่า ต้นทุนที่ใช้ในการผลิต ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวาขนาดเล็กเฉลี่ยต่อหน่วย เท่ากับ 272.18 บาท ผักตบชวาขนาดกลาง เฉลี่ยต่อหน่วย เท่ากับ 347.21 บาท ผักตบชวาขนาดใหญ่ เฉลี่ยต่อหน่วย เท่ากับ 422.18 บาท ต้นทุนที่ใช้ในการผลิต ผลิตภัณฑ์จากหวายขนาดเล็ก เฉลี่ยต่อหน่วย เท่ากับ 1,283.36 บาท หวายขนาดกลาง เฉลี่ยต่อหน่วย เท่ากับ 1,820.09 บาท หวายขนาดใหญ่ เฉลี่ย ต่อหน่วย เท่ากับ 2,276.09 บาท รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผักตบชวาขนาดเล็กต่อหน่วย เท่ากับ 390 บาท ผักตบชวาขนาดกลางต่อหน่วย เท่ากับ 490 บาท ผักตบชวาขนาดใหญ่ต่อ

หน่วย เท่ากับ 590 บาท รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หวายขนาดเล็กต่อหน่วยเท่ากับ 2,000 บาท หวายขนาดกลาง ต่อหน่วยเท่ากับ 3,000 บาท หวายขนาดใหญ่ต่อหน่วยเท่ากับ 4,000 บาท สรุปได้ว่า ต้นทุนวัตถุดิบทางตรงค่าแรงงานและค่าใช้จ่ายในการผลิต มีการขึ้นลงของราคาหวายและผักตบชวา ทำให้การกำหนดราคาในแต่ละช่วงเวลาไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับต้นทุนของหวาย และผักตบชวา ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการใช้ประกอบการตัดสินใจในการลงทุนและใช้เป็นข้อมูลกับผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้สนใจต่อไป